

D.Th. Kuiper e.a. (red.), *Jaarboek voor de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken in Nederland*, Jaargang 5, J.H. Kok, Kampen, ISBN 90-242-6789-7, 181 blz., f 39,00.

In dit vijfde jaarboek biedt J. Vree Azn. een vervolg op zijn in het vierde deel gepubliceerde studie over de relatie tussen De Cock en Hofstede de Groot. In deze omvangrijke studie tracht Vree aan te tonen of in ieder geval aannemelijk te maken dat ook na de tijd van positieve contacten die met de beweging van de Afscheiding een einde nam er sprake moet zijn gebleven van een wederzijdse beïnvloeding. Binnen het raam van een drievoudig 'reveil' traceert Vree de overeenkomsten tussen De Cock en De Groot: beide voedden een ideaal dat het volk als geheel op het oog had. Beiden trachtten ook actief zich in te zetten binnen een kring van medestanders, die zich meer en meer profileerde ten opzichte van de andere. De eigenlijke breuk ligt vast wanneer De Cock gaat publiceren. Zorgvuldig worden de publikaties van beide woordvoerders tegenover elkaar afgewogen. Het geheel overziende komt Vree tot de gevolgtrekking dat er bij Afscheiding en Groninger richting een aantal overeenkomstige trekken zijn aan te wijzen, terwijl er ook sprake is van samenhang tussen ontstaan en voortgang van beide bewegingen. Zij beïnvloedden elkaar ook in de sfeer van de reactie waardoor ingenomen posities versterkt werden. Het is deze visie omtrent een wederzijdse betrokkenheid die een nieuw element indraagt in de geschiedschrijving van de jaren dertig van de vorige eeuw. Daaraan ligt de zienswijze omtrent een zekere verwantschap binnen het 'drievoudige' reveil ten grondslag. Of die these helemaal haalbaar is? Men kan zeggen dat zij aan waarschijnlijkheid veel in zich heeft wanneer het gaat om een visie vanuit de Groninger richting. Maar de naam van Groen van Prinsterer als leidinggevend figuur binnen het eigenlijke reveil doet ons zeggen dat vanuit deze beweging niet direct een pleit gevoerd werd dat op eenheid met de Groningers kon wijzen. En dit laatste was zeker bij De Cock en de zijnen niet het geval. Maar in een wijder verband laat zich de stelling verdedigen dat bij alle drie de bewegingen verzet was tegen de liberale theologie. Maar analoog verzet tegen een stroming of beweging duidt nog niet op een infrastructuur die bepaald zou zijn door overeenkomst in diepere motieven. Intussen zet deze beschrijving wel aan tot verder nauwkeurig onderzoek van de betreffende periode.

De bijdrage van J. van Gelderen betreft de praktisch theoloog Petrus Biesterveld (1863-1908), die voor de Christelijke Gereformeerde Kerk veel betekende en als de vormgever van de ambtelijke theologie binnen die kerk mag worden